

УДК 378.147:371.311.3

УПРАВЛІННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЮ АКТИВНІСТЮ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ГРУПОВОЇ РОБОТИ

Світлана Ратовська

Республіканський вищий навчальний заклад

„Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта)

вул. Севастопольська, 2, 98635 Ялта, Автономна Республіка Крим, Україна

Розглянуто сутність процесу управління пізнавальною активністю студентів у групових формах навчальної діяльності, описано значення управлінського впливу на підвищення якості навчання у малих групах.

Ключові слова: управління, пізнавальна активність студентів, групова навчальна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Інтеграційні процеси в системі освіти є провідною рисою сучасного етапу її розвитку, джерелом розв'язання більшості наявних проблем, забезпечення продуктивності і конкурентоспроможності на світовому ринку освітніх послуг. Модернізація системи освіти спрямована на оновлення її змісту і структури до європейських стандартів. Державна політика в галузі вищої освіти передбачає конкретний план дій для вирішення широкого кола питань, що постали перед національною освітою і наукою у рамках євроінтеграції та реалізації положень Болонської декларації. Зокрема, важливим досягненням в забезпеченні якості вищої освіти європейського рівня є членство України з березня 2008 року у Європейському реєстрі забезпечення якості (EQAR) [4].

Одним із напрямів удосконалення системи освіти, що веде до поліпшення якості профосвіти, є активізація пізнавальної діяльності студентів, важливою умовою якої є сформованість пізнавальної активності. Пізнавальна активність як результат активної пізнавальної діяльності і властивість особистості зумовлює інтенсивність і характер проходження навчання. Вона визначає якість підготовки фахівців, а ефективне її формування можливе тільки за умов створення ефективних організаційно-педагогічних умов, що базуються на застосуванні видів, технологій, форм і методів навчання, зокрема технології групової організації навчальної діяльності студентів, що забезпечує інтенсивне залучення студентів до процесу оволодіння системою знань, формування умінь і навичок, суб'єкт-

суб'єкту взаємодію викладача і студентів, позитивну мотивацію навчання, стимулює розвиток їхнього взаєморозуміння.

Навчання у сучасному вищому закладі освіти – це те, що студент отримав від педагогічного процесу, від взаємодії з навчальним закладом у цілому, з викладачами та студентами. Вимоги сьогодення радикально змінюють місію викладача вищої школи. Він стає менеджером процесу формування компетентного фахівця, управлінцем пізнавальної активності студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Питання управління у педагогічному процесі тісно пов'язане з такими проблемами, як управління навчальним закладом та навчальним процесом (В. І. Бондар, Ю. А. Конаржевський); місця і ролі керівника в управлінському процесі (В. П. Казміренко, Г. В. Ложкін, С. Д. Максименко, І. Н. Семенов, А. Ю. Трофімов, В. В. Третьяченко, В. М. Шепель, А. Я. Шестюк та ін.); управління навчанням і вихованням (С.П.Атаманчук, В.П.Безпалько, Ю.В.Васильєв, Ю.М.Кулюткін, І.І.Підласий, С.О.Сисоева, Н.Ф.Тализіна та ін.); дослідження механізмів управління навчальною діяльністю (Г. О. Балл, П. Я. Гальперін, О. М. Леонт'єв, Н. Ф. Тализіна та ін.); активізації пізнавальної діяльності (Л. С. Виготський, І. Я. Зязюн, Ю. А. Конаржевський, В. В.Я гупов); об'єктивізації контролю знань і умінь (Ш. О. Амонашвілі, Б. Г. Анан'єв, П. К. Анохін, М. В. Кларін, Х. Й. Лійметс, В. Г. Разумовський, Н. Ф. Тализіна та ін.).

Особистісна орієнтація педагогічного процесу нерозривно пов'язана з підвищенням інтелектуальної культури викладача вищої школи, рівня його педагогічної майстерності в управлінні процесом пізнавальної активності студентів, зокрема у процесі групової роботи. Сутність організації групової навчальної діяльності полягає в тому, що студенти у складі малих груп у межах академічної групи спільно працюють над виконанням пізнавальних завдань. Головні характеристики групової навчальної діяльності: об'єднання студентів у малі групи, що діють як єдиний суб'єкт пізнавальної діяльності; єдність пізнавальної мети і безпосередній характер взаємодії студентів; розподіл функцій і завдань; кооперативний характер пізнавальної діяльності студентів; сформованість міжособистісних стосунків. Сумісна діяльність студентів в умовах групової навчальної діяльності допомагає їм аналізувати, порівнювати, синтезувати роботи інших студентів, робити певні висновки, вирішувати суб'єктивно нові проблеми, що допомагає їм адаптуватись до майбутньої професійної діяльності.

М. В. Артюшина дослідила, що “застосування пролонгованих, які відбуваються протягом декількох навчальних занять, професійно

спрямованих групових форм навчання надає додаткові можливості щодо підвищення результативності пізнавальної діяльності студентів шляхом моделювання майбутньої професійної діяльності, делегування викладачем управлінських функцій підгрупам студентів при організації і проведенні практичних занять; розгорнутої системи контролю і оцінювання навчання” [1, с. 16].

Досліджуючи формування мотивації пізнавальної активності студентів, Р. В. Борківська доводить, що у процесі відповідної організації групова навчальна діяльність студентів сприяє позитивній динаміці їхньої навчальної мотивації: посилює внутрішні мотиви (інтерес до нових знань і способів пізнавальної діяльності, мотив самовдосконалення, мотив самодетермінації), а також позитивні зовнішні мотиви (професійний мотив, мотив досягнення, мотив обов'язку, комунікативний мотив, мотив самоутвердження, прагматичний мотив). Загалом одержані вченою результати свідчать про “значний мотиваційний потенціал групових форм навчальної діяльності, що проявляється в підвищенні пізнавальної активності студентів, структурній перебудові їх навчальної мотивації, формуванні позитивного ставлення до навчання” [3, с. 18]. Отже, групова навчальна взаємодія має значні потенційні можливості щодо стимулювання взаємної пізнавальної активності студентів у ситуації діалогічної взаємодії партнерів по спільному розв'язанню пізнавальних завдань.

Оволодіння принципами організації групової навчальної діяльності, безпосередня участь у роботі малих навчальних груп потребує певної смислопошукової активності студента і передбачає здійснення рефлексивної діяльності, а саме сприяє наявності у студента адекватних уявлень про свою діяльність і особистість. Наявність адекватних уявлень про самого себе є умовою особистісного розвитку студента, що формується у студентів завдяки високій майстерності викладача, його вмінню управляти пізнавальною активністю студентів у процесі групової роботи.

Постановка завдання. Групові форми організації навчальної діяльності студентів є плідними й дієвими в професійному й соціалізаційному аспектах, але складними з погляду їх педагогічної реалізації, тому постає завдання розкрити зміст і мету управління пізнавальною активністю студентів у процесі групової роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління активністю традиційно у педагогіці має назву активізація і визначається як постійний процес спонукування до енергійного, ціленаправленого навчання, подолання пасивної, стереотипної діяльності, спаду і застою у розумовій роботі. Головною метою активізації вважають формування активності у навчанні, підвищення якості педагогічного процесу за допомогою урізноманітнення форм і методів, засобів навчання, вибору таких їх поєднань, які стимулюють

активність і самостійність, використання нових інформаційних технологій. Учені визначають, що “пізнавальна активність як педагогічне явище – двосторонній процес. З одного боку, це форма самоорганізації студента; з іншого – результат особливих зусиль викладача, спрямованих на організацію діяльності студента” [5, с. 145].

Управління як “свідомий ціленаправлений вплив з боку суб’єктів, керівних органів на людей і економічні об’єкти, що здійснюється з метою направлення їх дії і отримання бажаних результатів” [8, с. 426] у сучасних умовах ринкової економіки одержало назву менеджменту (з англ. *manage* – управляти, руководити, справлятися, суміти щось зробити). У економічному словнику “менеджмент” означено як “вид управління; діяльність, яка направлена на перетворення вихідної ситуації в бажану; сукупність принципів, методів, засобів і форм управління виробництвом з метою підвищення його ефективності та збільшення прибутку” [6, с. 180]. У процесі менеджменту діють і взаємодіють елементи системи управління, тобто це діяльність об’єднаних у певну структуру суб’єктів та об’єктів управління, спрямована на досягнення поставлених цілей шляхом реалізації певних функцій та застосування відповідних методів та принципів управління. Менеджмент як наука і мистецтво управління використовує новий світогляд і нову методологію розгляду проблем. У теорії і практиці менеджменту досить добре розроблена поведінкова сторона діяльності менеджера, що орієнтується у своїй роботі на повагу, довіру, успіх, тобто широко застосовує людиноцентристський підхід.

Менеджмент у викладацькій діяльності сприяє реалізації особистісно зорієнтованого підходу: “орієнтації методів, форм організації пізнавальної діяльності на розвиток особистості студента як неповторної індивідуальності; створення оптимальних умов для його становлення, особистісного розвитку; розвиток у ньому механізмів саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту та самореалізації, готовність його до реалізації особистісно орієнтованого навчання в майбутній педагогічній діяльності” [7, с. 43].

Відмінні риси менеджменту у викладацькій діяльності полягають у тому, що викладач орієнтує методи і форми організації пізнавальної діяльності на задоволення особистісних потреб студента, сучасних потреб соціуму, на волю у прийнятті рішень, на розробку стратегічних цілей і програм і їхнє постійне коректування залежно від стану ринку попиту.

Розгляд управління як діяльності визначає наявність мети, мотивів, засобів, дій, результату. Системоутворювальним чинником у системі педагогічного управління з позиції діяльнісного підходу є спільність мети викладання і учіння. Управляти учінням – означає створити такі умови, за яких пізнавальна діяльність студента досягала би поставленої мети (професійна підготовка конкурентоспроможного фахівця). Мета, тобто якість

знань, умінь, навичок майбутнього фахівця, становить основу для прогнозування можливих результатів, визначення критеріїв результативності прийняття рішень, організації форм їх виконання, зумовлює структуру взаємодії викладачів і студентів, є еталоном для контролю, оцінення, аналізу досягнутих результатів та коригування навчального процесу на різних його етапах.

П. С. Атаманчук, підходячи з позицій діяльнісно-особистісного підходу в навчанні та системно-структурного аналізу педагогічного процесу, зазначає, що „управління пізнавальною діяльністю відображає у собі як змістову, так і діяльнісну сторони процесу навчання і носить у собі ознаки знання і способи його здобування” [2]. Це пов’язане з особистісними рисами того, хто навчається, його здатністю перетворювати як конкретний об’єкт пізнання, так і себе самого.

Процесуальний підхід до розгляду управління пізнавальною активністю студента визначає його як сукупність управлінських дій викладача – процесу планування, організації, мотивації та контролю, що забезпечує досягнення цілей. Серед шляхів удосконалення процесу управління, підвищення ефективності вузівського навчання вчені виокремлюють технологію формування навчальних планів; організацію навчальної діяльності; удосконалення методичної роботи; формування особистісного іміджу майбутнього спеціаліста. Однією з необхідних умов активізації пізнавальної діяльності студентів М. Я. Ігнатенко визначає “управління їх розумовою і практичною діяльністю з боку викладача і самоуправління у процесі навчання” [5, с. 152].

Визначення організації його навчальної діяльності однією з головних цілей управління пізнавальною активністю студента сприятиме ефективності приведення до системи знань, умінь, навичок студента, самостійного застосування здобутих їм знань на практиці, стимулювання його пізнавальної діяльності, формування прагнення до самоосвіти. Завдання для викладача, що управляє процесом пізнавальної активності студента, визначимо такі: створити умови, щоб студент захотів оволодіти знаннями та необхідними вміннями, навичками; перед вивченням нового матеріалу мав необхідний предметний рівень; форма подавання матеріалу, що належить до засвоєння, відповідала цілям навчання, законам психічного розвитку.

Для того, щоб управляти пізнавальною активністю студентів, згідно з Н. Ф. Тализіною, викладач повинен виконати певну систему вимог, які запропоновані теорією управління: вказати цілі управління; визначити вихідний стан процесу, яким управляють; визначити програму навчання; забезпечити систематичний контроль за процесом, яким управляють, тобто систематичний зворотний зв’язок; забезпечити переробку інформації, яку

отримують по каналах зворотного зв'язку; виробити коректувальні дії та їх реалізацію [9].

Визначення пізнавальної активності як об'єкт управління допомагає зрозуміти сутність управління під час організації групової навчальної діяльності студентів як процесу планування, організації, керівництва, контролю за пізнавальною активністю студентів у малих навчальних групах з метою досягнення запланованих результатів. Під час розв'язування студентом пізнавальних завдань у малій навчальній групі викладач управляє його діями, надаючи навчальну допомогу, яка насамперед визначається суб'єктом діяльності і спрямована на адаптацію дослідницьких завдань до суб'єкта навчальної діяльності. Реалізація принципу пріоритету суб'єкт-суб'єктних взаємин вимагає рефлексивного управління. Специфіка такого управління полягає у тому, що воно спонукає пізнавальну активність і самостійність студентів, впливає на процеси самоуправління і забезпечує їх суб'єктну позицію у процесі групової навчальної діяльності.

У процесі організації викладачем групової навчальної діяльності студентів можна визначити такі види управління:

- стратегічне – підготовка викладачем і реалізація основної програми, спрямованої на досягнення мети у педагогічному процесі, що забезпечує способи та форми планування, підготовки, методи здійснення управлінського впливу на пізнавальну активність студента для досягнення поставленої мети певного заняття, певного модулю, курсу;
- за завданням поєднує всебічне планування викладачем роботи кожної навчальної групи; складання письмових інструкцій, які деталізують процес виконання завдання, а також засобів, необхідних для його виконання;
- за цілями об'єднує планування, контроль і мотивацію для зменшення кількості конфліктів у студентській групі і зниження негативної реакції студентів на контроль шляхом активної участі в цьому процесі (самоконтроль, взаємоконтроль).

Результативність управління пізнавальною активністю студентів у процесі організації навчальної діяльності у малих групах визначатиметься ступенем досягнення цілей управління, очікуваного стану об'єкта управління. Необхідною умовою результативності управління є систематичне діагностування стану пізнавальної активності студента, а на цій основі корекція управлінського впливу. На це можуть указати вихідні параметри, показники діяльності.

Розглядаючи сучасні функції викладача вищого навчального закладу, ми виявили, що для успішного управління пізнавальною активністю студентів і практичної реалізації форм організації групової навчальної

діяльності викладач, на наш погляд, повинен мати такі управлінські навички: технічні навички такої організації; навички людського спілкування, що дають змогу йому роз'яснювати студентові завдання і заохочувати його до продуктивної праці, координувати зусилля членів різних груп; концептуальні навички, тобто вміння бачити ситуацію у перспективі.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Отже, знання теоретичних основ менеджменту дає можливість викладачеві вищого навчального закладу оволодіти культурою і мистецтвом управління пізнавальною активністю студента, зокрема, вмінням ставити загальну й конкретну мету та завдання під час організації самостійної роботи студента у малій групі; розробляти стратегію управління відповідно до інтересів як викладача, так і студента, контролювати процес реалізації запланованих цілей.

Найбільш характерною рисою змісту і структури управління пізнавальною активністю студентів, що закладено у контексті нової освітньої парадигми України, є аналіз конкретних форм, способів, прийомів практичного здійснення управлінської діяльності викладача, зокрема, у процесі організації групової навчальної діяльності студентів, спрямування на виявлення управлінських проблем і на пошук шляхів, методів їх розв'язання, насамперед на рівні головної ланки ринкової економіки – освітньої.

-
1. *Артюшина М. В.* Взаємозв'язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів: Автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2000.
 2. *Атаманчук П. С.* Управління процесом навчально-пізнавальної діяльності. Кам'янець-Подільський, 1997.
 3. *Борківська Р. В.* Умови і способи ефективної організації групової навчальної діяльності студентів // Наукові записки Вінниц. держ. пед. ун-ту. Сер. Педагогіка і психологія. 2001. № 5. С. 19–24.
 4. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи // Освіта України. 2008. 19 берез. С. 1–23.
 5. *Ігнатенко М. Я.* Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні математичних дисциплін (результати науково-дослідного проекту) // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. педагогіка і психологія: Зб. ст. 2007. Вип. 15. Ч. 2. 296 с.
 6. *Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С.* Економічний словник. К., 2007.
 7. *Пехота О. М.* Підготовка майбутнього вчителя до реалізації особистісно орієнтованого навчання // Підготовка майбутнього вчителя до

- впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. / За ред. І. А. Зязюна, О. М. Пєхоти. К., 2003. С. 34–61.
8. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. М., 2006.
9. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие. М., 1998.

MANAGING THE STUDENTS' COGNITIVE ACTIVITY IN SMALL GROUP LEARNING

Svitlana Ratovs'ka

Republic Higher Educational Institution
"Crimea Humanitarian University" of Yalta
Sevastopols'ka Str., 2, UA – 98635 Yalta, Crimea, Ukraine

The author discusses an essence of managing the students' cognitive activity in group learning. The specific attention is focused on the management influence upon increasing the quality of learning in small groups.

Key words: management, students' cognitive activity, small group learning.

УПРАВЛЕНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТЬЮ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ГРУППОВОЙ РАБОТЫ

Светлана Ратовская

Республиканское высшее учебное заведение
"Крымский гуманитарный университет" (г.Ялта)
ул. Севастопольская, 2, 98635 Ялта, Автономная Республика Крым, Украина

Рассмотрена сущность процесса управление познавательной активностью студентов в групповых формах учебной деятельности, описано значение управленческого влияния на повышение качества обучения в малых группах

Ключевые слова: управление, познавательная активность студентов, групповая учебная деятельность.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 15.10.2008